

16^e Voortgangsrapportage

1 januari 2010 - 30 juni 2010

Colofon

Uitgegeven door: Programmadirectie Ruimte voor de Rivier
Postbus 24103
3502 MC Utrecht

Informatie:
Telefoon: 088-7972900

Uitgevoerd door:

Opmaak:

Datum: 6 september 2010

Status:

Versienummer: 0.2

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	4
1.1.	Opdracht	4
1.2.	Leeswijzer	5
1.3.	Samenvatting hoofdpunten verslagperiode	6
2.	Het programma in zijn omgeving	8
2.1.	Doel programma	8
2.2.	Organisatorische context en sturingsfilosofie	9
2.3.	Raakvlakken met andere ontwikkelingen	10
2.4.	Anticiperende maatregelen voor lange termijn	14
2.5.	Communicatie	15
3.	De scope van het programma	16
4.	De planning en voortgang van het programma	18
4.1.	Mijlpalen	18
4.2.	Voortgang	18
4.2.1.	Algemene toelichting op voortgangstabel	18
4.2.2.	Voortgang verslagperiode	21
4.2.3.	Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijdsdoelstelling	23
5.	Risicomanagement en auditing	29
5.1.	Beheersing risico's op programmaniveau	29
5.2.	Auditing	33
6.	De financiën van het programma	34
6.1.	Algemeen	34
6.2.	Programmabudget en programmaraming	34
6.3.	Uitgaven en verplichtingen	36
6.4.	Kasritme Ruimte voor de Rivier	37
6.5.	Ontvangsten	38
6.6.	Monitoring post onvoorzien	39
7.	Communicatie met het parlement	40
	Bijlagen	41
	Bijlage 1: Moties parlement	41
	Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties	43
	Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002 – 2006)	45
	Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)	46
	Bijlage 4: Specificatie van onttrekkingen aan het budget 'onvoorzien'.	47

---

1. Inleiding

1.1. Opdracht

Nederland ligt in de delta van grote rivieren met een bijzonder landschap. In 1993 en 1995 stond het water in de rivieren extreem hoog. In 1995 moesten 250.000 mensen en een miljoen stuks vee worden geëvacueerd. In de afgelopen eeuwen hebben de rivieren steeds minder ruimte gekregen. De rivieren liggen ingeklemd tussen steeds hogere dijken en achter die dijken wonen steeds meer mensen. Tegelijk is door bodemdaling het land achter de dijken lager komen te liggen. Ook regent het vaker en harder waardoor de rivieren steeds meer water moeten verwerken. Bij een eventuele dijkdoorbraak zijn vier miljoen Nederlanders in gevaar. De regering nam daarom maatregelen om de veiligheid te vergroten door ruimte voor de rivier te scheppen en daarmee in de toekomst het rivierengebied te beschermen tegen overstromingen. De Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier is door de beide Kamers in 2006 unaniem vastgesteld. Bij de parlementaire behandeling zijn twee moties aangenomen. Deze zijn kort verwoord in bijlage 1, samen met een naderhand aangenomen motie die betrekking heeft op uitvoering van het programma Ruimte voor de Rivier.

De doelstelling van Ruimte voor de Rivier is gericht op het voldoen aan de geldende wettelijke waterveiligheidsnormen. Die veiligheidsnormen schrijven voor dat een afvoer, die statistisch gezien eens per 1250 jaar kan voorkomen, veilig door het Nederlandse rivierensysteem moet kunnen worden verwerkt. Deze maatgevende afvoer is in 2001 voor de Rijn vastgesteld op 16.000 m³/s bij Lobith. Voor het gedeelte van de Maas benedenstrooms van Hedikhuizen geldt dat het veiligheidsniveau uiterlijk in 2015 in overeenstemming moet zijn gebracht met een maatgevende afvoer van 3.800 m³/s bij Borgharen. Voor de IJssel wordt de maatgevende afvoer vanuit de Rijn nog verhoogd met een gezamenlijke toestroom van de zijrivieren van 250 m³/s.

Het vereiste veiligheidsniveau van 16.000 m³/s in het rivierengebied rond de Rijntakken is statistisch bepaald, uitgaande van de in de afgelopen honderd jaren gemeten afvoeren. Hierbij heeft de verwachte klimaatverandering geen rol gespeeld. Op dit moment kunnen de rivieren 15.000 m³/s afvoeren.

Om te voldoen aan de maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s krijgen de grote rivieren op 39 plaatsen meer ruimte. Dijkverbetering wordt alleen uitgevoerd op trajecten waar andere maatregelen niet geschikt of te duur zijn. Deze 39 maatregelen vormen samen het programma Ruimte voor de Rivier en zijn in een apart document, toegevoegd als bijlage bij deze voortgangsrapportage, nader beschreven.

Naast veiligheid investeert Ruimte voor de Rivier in ruimtelijke kwaliteit: het rivierengebied wordt mooier en aantrekkelijker en biedt meer ruimte aan natuur en recreatie.

Het programma Ruimte voor de Rivier vormt een onderdeel van het Deltaprogramma. In het Deltaprogramma wordt tevens gekeken naar de lange termijnopgave; rivieren moeten in het jaar 2100 18.000 m³/s water kunnen afvoeren. Aanvullend op de PKB kunnen nu maatregelen worden getroffen, die invulling geven aan de lange termijnopgave. De maatregel moet dan voldoen aan de volgende criteria: de maatregel moet noodzakelijk zijn voor een afvoer van 18.000 m³/s; er is sprake van een koppeling tussen de wateropgave en een urgente ruimtelijke ontwikkeling ('nu of nooit' maatregel); versneld uitvoeren van de maatregel is financieel aantrekkelijk (vanwege synergievoordelen en bijdragen van andere partijen) en de maatregel moet financieel inpasbaar zijn.

In totaal zeventien partners van provincies, gemeenten, waterschappen en Rijkswaterstaat voeren samen het programma Ruimte voor de Rivier uit. Voor de regie op alle planstudies en de realisatie van de maatregelen is de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier (PDR) opgericht.

De eindverantwoordelijkheid voor het programma Ruimte voor de Rivier ligt bij de minister van Verkeer en Waterstaat met medeverantwoordelijkheid van de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

Het programma Ruimte voor de Rivier is op 15 mei 2001 aangewezen als Groot Project. Conform de Regeling Grote Projecten wordt ieder half jaar een voortgangsrapportage opgesteld. Deze zestiende voortgangsrapportage gaat over de eerste helft van 2010.

1.2. Leeswijzer

De voortgang van het programma Ruimte voor de Rivier wordt beschreven in termen van scope (hoofdstuk 3), planning (hoofdstuk 4), risicomanagement en auditing (hoofdstuk 5) en financiën (hoofdstuk 6). Hieraan voorafgaand wordt een korte beschrijving gegeven van de relevante ontwikkelingen in de omgeving van het programma (hoofdstuk 2). Bij deze voortgangsrapportage is – ten behoeve van de nieuwe Tweede Kamer - in de vorm van een bijlage een uitgebreide beschrijving van de PKB-maatregelen toegevoegd.

1.3. Samenvatting hoofdpunten verslagperiode

Het programma Ruimte voor de Rivier zit in de overgang van de planstudiefase naar de realisatiefase. Bij acht maatregelen is de projectbeslissing inmiddels genomen. Deze maatregelen zitten daarmee in de uitvoeringsfase.

In de verslagperiode is de scope van twee maatregelen gewijzigd. De dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard is geschrapt, omdat de dijk volgens de huidige inzichten de komende 30 jaar bij een maatgevende Rijnafvoer van 16.000 m³/s aan de norm voldoet. De tweede scopewijziging betreft een uitbreiding van het plangebied bij de dijkteruglegging Lent, zodat er meer waterstandsdeling kan worden bereikt en de maatregel een bijdrage kan leveren aan de doelstelling van de Kaderrichtlijn Water.

Er is opnieuw een hydraulische pakkettoets uitgevoerd met als doel te bepalen of met uitvoering van het pakket van Ruimte voor de Riviermaatregelen de in de PKB vastgelegde taakstellende waterstandsdeling wordt gerealiseerd. Uit de toets is gebleken dat dat het geval is; op enkele locaties leveren maatregelen zelfs meer waterstandsdeling op dan waarvan in de PKB is uitgegaan.

In de verslagperiode is voor de twee uiterwaardvergravingen te Deventer (in de Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en in de Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden) en voor de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en de dijkverlegging Buitenpolder het Munnikenland een projectbeslissing (SNIP3) genomen. Voor deze maatregelen geldt dat de in de PKB opgenomen waterstandsdeling zal worden bereikt, er een impuls wordt gegeven aan de ruimtelijke kwaliteit en de kosten van de maatregelen binnen de financiële randvoorwaarden vallen.

Voor de hoogwatergeul Veessen Wapenveld is een keuze gemaakt voor het voorkeursalternatief (SNIP2a-beslissing). De regionale initiatiefnemer is gevraagd om te komen met extra besparingen, gezien de raming van het voorkeursalternatief (€ 195 miljoen) fors boven de PKB-raming (€ 153 miljoen) lag. De regio is gevraagd om de besparingen te vinden in een slimmer ontwerp van de dijken en van de inlaat en een andere uitvoering van het grondverzet. Voorts is aan de initiatiefnemer gevraagd om te zoeken naar versnellingsmogelijkheden.

In de vorige voortgangsrapportage is gemeld dat het mogelijk lijkt om de waterveiligheidsdoelstelling eind 2015 te halen, behalve voor de vier maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de dijkteruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. In VGR15 is gemeld dat deze maatregelen pas na 2015 gereed zullen zijn. De in de verslagperiode geactualiseerde planning toont daarin weinig verandering. Dat is ook begrijpelijk gelet op de fase waarin deze maatregelen nog verkeren. Vanaf de realisatiefase wordt de opleveringsdatum scherper. Het risico van een latere realisatie bij deze

---

vier maatregelen hangt vooral samen met de nodige verplaatsingen aldaar van bewoners en bedrijven (circa 110 woningen en 14 landbouwbedrijven). De verplaatsingen vragen om grote zorgvuldigheid en maatwerk. Zonder deze zorgvuldige aanpak is er grote kans op procedures bij de Raad van State en op vertraging van 6 tot 12 maanden. Bij de dijkverlegging Westenholtte is in de verslagperiode het risico toegenomen dat de maatregel pas na 2015 gereed zal zijn. Achterliggende oorzaken zijn de bestemmingsplanprocedure, de grondverwerving en de zettingstijd die een nieuw dijklichaam nodig heeft.

De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier faciliteert de initiatiefnemers bij het zoeken en uitvoeren van beheersmaatregelen, die ervoor moeten zorgen dat de maatregelen eind 2015 gereed zijn. Het gaat daarbij om met name het leveren van ondersteuning bij het voorbereiden van de vergunningaanvragen en bij de anticiperende grondaankopen, het treffen van voorbereidingen voor de uitvoering en het tijdig in kaart brengen van de tijdsrisico's en het tijdig anticiperen hierop.

De projectbeslissing (SNIP3) voor de volgende maatregelen loopt vertraging op ten opzichte van VGR15: de uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Tollewaard en Middelwaard en de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst, de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard, de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei. Deze vertraging heeft bij de uiterwaardvergravingen en de obstakelverwijdering geen gevolgen voor het bereiken van de einddatum van 2015.

Bij het project ontpoldering Overdiepsche Polder zijn in de verslagperiode alle beroepen tegen het Provinciaal Inpassingsplan ongegrond verklaard. Daarmee is het plan tot ontpoldering onherroepelijk en kan de realisatie snel starten.

De verwachtingswaarde voor de programmarisico's is in het afgelopen half jaar fors gedaald met € 56,4 miljoen naar € 171,9 miljoen. Dit komt vooral door een daling van de ingeschatte risico's op het gebied van proces (door helderheid over het vergoeden van extra beheer- en onderhoudskosten van gemeenten als gevolg van de Ruimte voor de Riviermaatregel) en op het gebied van hydraulica (door het positieve resultaat van de eerdergenoemde pakkettoets).

Het programmabudget bedraagt per 30 juni 2010 € 2.343 miljoen. Het benodigde budget wordt geraamd op € 2.356 miljoen, met een bandbreedte van 26,2% (was in VGR15 28,1%). Dit betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen € 1,7 miljard en € 3 miljard. De spanning tussen het budget en de raming bedraagt nu € 13 miljoen en is ten opzichte van VGR15 (€ 64 miljoen) met € 51 miljoen afgenomen.

---

2. Het programma in zijn omgeving

2.1. Doel programma

Het kabinet richt zich op het realiseren van twee samenhangende doelstellingen:

1. Het op het vereiste niveau brengen van de bescherming van het rivierengebied tegen overstromingen;
2. het leveren van een bijdrage aan het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied.

Het waarborgen van voldoende veiligheid geldt als hoofddoelstelling, de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit als tweede doelstelling.

Veiligheid

In de PKB is een pakket maatregelen benoemd dat het vereiste wettelijke veiligheidsniveau dient te gaan realiseren. In de planstudiefase worden de ontwerpen van de maatregelen verfijnd en het resultaat van het gehele maatregelenpakket wordt bewaakt via tussentijdse pakkettoetsen (samenhangende berekeningen van de afvoerverdeling en de waterstanden van alle ontwerpen met een genomen of een aanstaande variantkeuze of projectbeslissing). In VGR14 is gemeld dat het resultaat van de eerste onafhankelijke pakkettoets uit begin 2009, wijst op voldoende of iets meer waterstands­daling dan beoogd in de PKB. In de verslagperiode is opnieuw beoordeeld in hoeverre wordt voldaan aan de in de PKB gestelde water­veiligheidseisen. Conclusie is dat het pakket voldoet aan de doelstelling en dat op enkele locaties maatregelen meer effect opleveren dan waarvan in de PKB werd uitgegaan. Alleen bij de maatregel ontpoldering Overdiepsche Polder is bij de projectbeslissing in 2008 door de staatssecretaris besloten dat 3 cm minder waterstands­daling wordt gehaald dan de 30 cm die in de PKB was vastgesteld. Het tekort aan water­standdaling kan hier worden opgevangen met de bestaande dijk­hoogten. Dit is in VGR 13 als scopewijziging gemeld aan de Tweede Kamer (zie ook hoofdstuk 3).

Ruimtelijke kwaliteit

Naast het bereiken en in stand houden van de veiligheid tegen overstromen, heeft de PKB Ruimte voor de Rivier tot doel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit van het rivierengebied en het rivierengebied daarmee economisch, ecologisch en landschappelijk te versterken.

Het rivierengebied is economisch, ecologisch en landschappelijk van internationaal belang en vormt daarmee een belangrijk onderdeel van de (inter)nationale ruimtelijke hoofdstructuur. Op de locaties waar ruimtelijke maatregelen ten behoeve van de veiligheid worden genomen wordt de herinrichting zoveel mogelijk aangegrepen om de

---

ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. Mits niet strijdig met de hoofddoelstelling van het riviersysteem, zijnde de afvoer van water, ijs en sediment.

Om de doelstelling inzake ruimtelijke kwaliteit te realiseren, adviseert een onafhankelijk kwaliteitsteam (het zogeheten Q-team, voorgezeten door de Rijksadviseur van het Landschap) vroeg in het planproces aan de initiatiefnemers van de maatregelen en vindt waar nodig en mogelijk bijstelling van de plannen plaats.

In lijn met de Nota Ruimte gaat de herinrichting van het gebied uit van het behoud van bestaande en de ontwikkeling van nieuwe kernkwaliteiten van de verschillende riviertakken. De door het ministerie van VROM, ministerie van Verkeer en Waterstaat en de provincies opgestelde Handreikingen Ruimtelijke Kwaliteit vormen inhoudelijke ruimtelijke visies die als inspiratiebron dienen. De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier en het Q-team gebruiken deze als toetskader.

2.2. Organisatorische context en sturingsfilosofie

Het Beheersmodel voor Grote Projecten geeft richting aan de wijze van sturing van grote projecten binnen het ministerie van Verkeer en Waterstaat. Het programma is gericht op het realiseren van de samenhangende doelstellingen veiligheid en ruimtelijke kwaliteit door middel van vele onderling verschillende, maar qua doelen en randvoorwaarden samenhangende maatregelen. Vanuit deze programmagedachte ligt de focus op het beheersen van deze maatregelen, de verbanden tussen maatregelen en de impact van iedere maatregel afzonderlijk op de realisering van de overkoepelende doelen. Om die reden wordt gesproken van het programma Ruimte voor de Rivier.

De bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat is politiek eindverantwoordelijk voor het programma Ruimte voor de Rivier en de realisatie van de in de PKB vastgelegde doelen. Het bereiken van deze doelen krijgt vorm door middel van decentrale planvorming en uitvoering enerzijds en de centrale verantwoordelijkheid voor een tijdige en beheerste realisatie anderzijds.

Bij de opstelling van de PKB Ruimte voor de Rivier is intensief samengewerkt met waterschappen, provincies en gemeenten. In de planstudie- en realisatiefase is deze samenwerking voortgezet.

De realisatie van de PKB vindt plaats door binnen de centrale programmakaders ruimte te laten voor decentrale verantwoordelijkheid van de bestuurlijke partners en realisatoren. Dat betekent concreet dat decentrale initiatiefnemers verantwoordelijk zijn voor ontwerpkeuzes, risicomanagement, vergunningen, selectie en aansturing van marktpartijen en de verwerving van lokaal draagvlak. Dit alles binnen de PKB-kaders van

---

tijd, geld en scope. Mocht het decentrale bestuur in zijn afwegingen de in de PKB neergelegde doelen en kaders uit het oog verliezen, dan heeft de bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat vanuit zijn eindverantwoordelijkheid de bevoegdheid om het initiatiefnemerschap van de maatregel over te nemen en deze bij Rijkswaterstaat te leggen.

De sturingsfilosofie van het programma kent twee hoofdelementen. Enerzijds worden initiatiefnemers gefaciliteerd, anderzijds wordt toezicht gehouden op de initiatiefnemers door middel van toetsing van hun voorstellen. In de faciliterende rol levert de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier ondersteuning op kennisgebieden, om te voorkomen dat de initiatiefnemers telkens opnieuw het wiel moeten uitvinden. Naast de aandacht voor wet- en regelgeving gaat het onder andere om kaders op het gebied van hydraulische modellen, de procesaanpak voor de ruimtelijke kwaliteit, vergunningenmanagement, schaderegelingen, archeologie en de inrichting van het risicomangement.

Zowel in de planstudiefase als in de realisatiefase worden de benodigde afspraken en randvoorwaarden in samenwerkingsovereenkomsten vastgelegd. In de planstudiefase worden afspraken vastgelegd in de bestuursovereenkomst die wordt gesloten tussen de initiatiefnemer en het Rijk. De initiatiefnemer kan zijn de provincie, een waterschap, een gemeente of Rijkswaterstaat. In de realisatiefase worden twee soorten overeenkomsten gesloten. Ten eerste worden de afspraken en randvoorwaarden tussen het Rijk en de uitvoerende partij vastgelegd in een realisatieovereenkomst. De uitvoerende partij is in de meeste gevallen een waterschap of Rijkswaterstaat, vanwege hun ervaring met aanbesteding en uitvoering. Eén van de hoofdafspraken in de realisatieovereenkomst is dat de realisator resultaatplichtig is ten aanzien van geld, kwaliteit en tijd.

Ten tweede wordt in de realisatiefase omwille van regionaal draagvlak, het borgen van bestuurlijke afstemming en het tijdig doorlopen van planologische procedures en vergunningverlening met alle betrokken bevoegd gezagen een samenwerkingsovereenkomst gesloten.

2.3. Raakvlakken met andere ontwikkelingen

Nationaal Waterplan

In verband met de demissionaire status van het kabinet heeft de Tweede Kamer in maart 2010 het Nationaal Waterplan controversieel verklaard. Daarmee zal het Nationaal Waterplan waarschijnlijk pas bij het aantreden van het nieuwe kabinet worden behandeld. De uitvoering van het programma Ruimte voor de Rivier wordt – in samenspraak met de Kamer - voortgezet.

NURG-programma

Er bestaat inhoudelijk samenhang tussen het NURG-programma (Nadere Uitwerking Rivierengebied) en Ruimte voor de Rivier. In de PKB Ruimte voor de Rivier wordt ervan uitgegaan dat de

onderstaande zeven NURG-projecten vóór eind 2015 zijn uitgevoerd. De NURG-projecten maken géén onderdeel uit van het PKB-basispakket (met uitzondering van de maatregel Millingerwaard), maar ze zijn wel noodzakelijk voor het realiseren van de veiligheidsdoelstelling van de PKB.

Tijdens het Algemeen Overleg met de Tweede Kamer op 12 mei 2010 over Ruimte voor de Rivier gaf de minister van Verkeer en Waterstaat desgevraagd aan dat met de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de afspraak is gemaakt dat deze NURG-projecten uiterlijk 2015 zijn gerealiseerd.

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	min. bijdrage PKB-taakstelling
uiterwaardvergraving Rijnwaardense uiterwaarden	Het in 2001 opgestelde inrichtingsplan bevat zes deelprojecten en wordt door zowel publieke als private partijen gerealiseerd en gefinancierd. De voorkeursalternatieven van de deelprojecten worden uiterlijk medio 2011 vastgesteld. Bij de deelprojecten die worden gerealiseerd door publieke partijen wordt de veiligheidstaakstelling volgens de huidige planning voor 2015 afgerond. Voor de private initiatieven wordt in 2010 bekeken in hoeverre de tijdige realisatie van de vereiste veiligheid voldoende geborgd is	11 cm.
uiterwaardvergraving Millingerwaard	Dit project is een combinatie van een NURG project (met 6 cm waterstandsdeling) en een PKB-maatregel (met 3 cm waterstanddeling). Momenteel wordt een voorkeursalternatief uitgewerkt waarin een geul wordt voorzien die over het terrein van een bedrijf (de Beijer) loopt. Met het bedrijf wordt gesproken over verplaatsing. De planning is dat in de 2 ^e helft 2010 het voorkeursalternatief wordt vastgesteld. Gunning uitvoeringswerkzaamheden wordt nu in april 2011 voorzien. Volgens de huidige planning zal het veiligheidsniveau, met een waterstandsdeling van 6 cm voor eind 2015 zijn opgeleverd.	6 cm.
uiterwaardvergraving Bemmelse waarden	De uitvoering is begin 2010 van start gegaan. Volgens de huidige planning worden de meeste inrichtingswerkzaamheden al in 2010 uitgevoerd en wordt het project in de loop van 2011 opgeleverd met de te realiseren	5 cm.

Project	Voortgang/wanneer uitgevoerd	min. bijdrage PKB-taakstelling
	waterstandsdaling.	
uiterwaardvergraving Afferdensche- en Deestsche waarden	Het project gaat het waterstandsdalend effect van 6 cm opleveren. Oorspronkelijk zou het project in 2014 zijn gerealiseerd, maar het zoeken naar een oplossing voor de kwelproblematiek heeft het project vertraagd. Het voor eind 2015 realiseren van het project komt door de vertraging onder druk te staan, maar is nog steeds haalbaar.	6 cm.
natuurontwikkelingsproject Noordwaard	Dit project is opgeleverd in mei 2008 en heeft 17 cm waterstandsdaling gehaald.	17 cm.
uiterwaardvergraving Renkumse Benedenwaard en Wageningen benedenwaard en veerstoep Lexkesveer	Dit project is opgeleverd in november 2009 en heeft 18 cm waterstandsdaling opgeleverd.	18 cm.
uiterwaardvergraving Welsumerwaarden en Fortmonderwaarden natuur	Het vastgestelde inrichtingsplan wordt gefaseerd uitgevoerd. Naast het graven van een geul worden ook kribben verlaagd en wordt de oever heringericht. Hiermee wordt de vereiste waterstandsdaling bereikt. De hiervoor benodigde werkzaamheden worden naar verwachting in 2015 afgerond. De hieraan ten grondslag liggende planning gaat uit van onteigening. Vrijwillige verwerving is een reële mogelijkheid en maakt snellere uitvoering mogelijk.	6-8 cm.

Natuur

Circa 70% van het plangebied van het programma Ruimte voor de Rivier ligt in een Natura 2000-gebied. Het programma levert per saldo een positieve bijdrage aan het realiseren van de doelstellingen in verschillende Natura 2000 gebieden. Echter, bij de uitvoering van maatregelen binnen het programma zijn significant negatieve effecten op de Natura 2000-doelen niet altijd uit te sluiten. Bij de overgrote meerderheid van de maatregelen binnen het programma zal derhalve een passende beoordeling worden opgesteld en zal het vergunningstraject van de Natuurbeschermingswet worden doorlopen. Daarbij wordt opgemerkt dat het programma kwetsbaar is in het vergunningstraject door de complexe natuurwet- en regelgeving (met name de Natuurbeschermingswet).

Waterveiligheid is in het kader van de Natuurbeschermingswet wel aan te merken als 'dwingende reden van groot openbaar belang' (D), maar projecten binnen het programma zijn daarmee - in het geval

---

significant negatieve effecten op Natura 2000 doelstellingen niet zijn te voorkomen - niet gevrijwaard van de A (alternatievenafweging) en C (compensatie) binnen de ADC toets van de Natuurbeschermingswet. Het is niet uit te sluiten dat voor sommige projecten alsnog naar alternatieven moet worden gezocht of dat natuur gecompenseerd moet worden. Voor het programma betekent dit een tijd- en geldrisico. Compensatie dient bovendien te zijn gerealiseerd voordat het werk mag worden uitgevoerd.

Op projectniveau wordt zo veel mogelijk via een zorgvuldig ontwerp getracht om de ADC toets en daarmee het compensatiespoor te vermijden. Op de peildatum van deze voortgangsrapportage zijn er vooralsnog geen projecten binnen het programma geïdentificeerd waar compensatie onvermijdelijk is. Daarbij moet echter worden aangemerkt dat slechts voor een beperkt aantal maatregelen de passende beoordeling definitief is afgerond.

Voor het programma Ruimte voor de Rivier is van belang dat er spoedig een helder en werkbaar kader voor vergunningverlening inzake de Natuurbeschermingswet wordt vastgesteld om de juridische kwetsbaarheid terzake te beperken.

De Natura 2000 Aanwijzingsbesluiten en Beheerplannen vormen belangrijke documenten voor Ruimte voor de Rivier. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal direct na de zomer weer beginnen met het publiceren van aanwijzingsbesluiten. De aanwijzingsbesluiten in het Rijntakken-gebied zijn voorzien eind 2010.

Op programmaniveau is de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier (in afstemming met het ministerie van Verkeer en Waterstaat) in gesprek met het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit over de inhoud en planning van de aanwijzingsbesluiten (vooral in het Rijntakken-gebied) en met de provincie Gelderland over de inhoud en planning van de beheerplannen Rijntakken.

Crisis- en Herstelwet

Op 31 maart 2010 is de Crisis- en Herstelwet in werking getreden. Hoewel het pakket PKB-maatregelen niet als categorie in Bijlage I van de wet is opgenomen, heeft de Crisis- en Herstelwet wel degelijk invloed op de uitvoering van het programma, omdat voor een belangrijk deel van de maatregelen er of een projectplan op grond van de Waterwet of een inpassingsplan op grond van de Wet ruimtelijke ordening (Wro) wordt vastgesteld.

Naar verwachting zullen met name de versnelling van de beroepsprocedure en het relativiteitsvereiste (= de inperking van het klachtrecht tot de delen van het besluit waar de reclamant ook echt een direct en persoonlijk belang bij heeft) de afronding van eventuele procedures bespoedigen.

Internationale uitwisseling van kennis en ervaring

Het programma Ruimte voor de Rivier beoogt om via de EU kennis en ervaring uit te wisselen met andere Europese landen. Ruimte voor de Rivier is, zoals dat heet, Lead Partner voor twee INTERREG IVB North West-Europe projecten: Adaptive Land use for Flood Alleviation (ALFA)

---

en Flood Resilient City (FRC). Het project ALFA richt zich op zes overstromingsgebieden in Europa. Binnen Ruimte voor de Rivier is het gekoppeld aan de maatregel ontpoldering Overdiepsche Polder. Het project FRC is gericht op hoogwater in stedelijk gebied. Hiervoor worden acht Europese steden vergeleken. Nijmegen, met de maatregel dijkteruglegging Lent, is een van deze acht steden.

2.4 Anticiperende maatregelen voor lange termijn

IJsseldelta-Zuid bij Kampen

In januari 2010 heeft de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat de Tweede Kamer per brief een reactie gegeven op de negatieve beoordeling van het CPB op de aanleg van de hoogwatergeul. Aangegeven is dat de hoogwatergeul, ook bij een strengere norm en een hoger IJsselmeerpeil, een belangrijke bijdrage blijft leveren aan de waterveiligheid langs de IJssel.

De gemeenteraad van Kampen heeft op 18 januari 2010 ingestemd met het voorontwerpbestemmingsplan inzake de integrale gebiedsontwikkeling van de IJsseldelta Zuid (inclusief de hoogwatergeul).

Op 15 februari 2010 heeft de staatssecretaris, samen met het ministerie van VROM, de provincie Overijssel, de gemeente Kampen en Waterschap Groot Salland de bestuursovereenkomst planstudie IJsseldelta-Zuid getekend. In de overeenkomst zijn afspraken vastgelegd over de samenwerking gedurende de planstudie, de voorbereiding van de gecombineerde uitvoering en de voorgenomen financiële bijdragen van de partijen. De bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat zal naar verwachting begin 2011 een SNIP3-beslissing nemen. De daadwerkelijke uitvoering start in 2013.

De minister heeft in het Algemeen Overleg van 12 mei 2010 de Tweede Kamer toegezegd om uiterlijk in de zomer van 2010 een uitgebreide schriftelijke reactie te sturen op de aanvullende CPB-beoordeling van het project IJsseldelta-Zuid.

IJsselsprong bij Zutphen

De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat heeft in december 2009 een besluit genomen over de variantkeuze (SNIP2A) voor de twee dijkverleggingen en is akkoord gegaan met een gecombineerde aanleg met een smalle buitendijkse geul (die gezien de taakstelling voor de lange termijn later eventueel kan worden verbreed). Deze waterveiligheidsmaatregelen zijn onderdeel van het gebiedsontwikkelingsplan IJsselsprong. Het besluit over het verzoek van de regio om de binnendijkse reservering van de hoogwatergeul, nodig voor de lange termijnopgave van waterveiligheid, uit de PKB te schrappen, kan pas worden genomen na een toets op de robuustheid van een brede buitendijkse geul voor de lange termijn. Deze toets vindt plaats in opdracht van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en is naar verwachting eind 2010 klaar.

2.5 Communicatie

In de verslagperiode was er toenemende publiciteit voor het programma. Onderstaand de voornaamste berichten.

In Cobouw stond een interview met de programmadirecteur over de aanbestedingen die Ruimte voor de Rivier de komende periode gaat doen. Tevens stond in Cobouw een artikel over de vertraging van enkele maatregelen naar aanleiding van de melding in VGR15 dat vier maatregelen mogelijk niet in 2015 gereed zijn.

Over het project Noordwaard was veel publiciteit in onder andere BN/De Stem en AD-Rivierenland over de nieuwe maquette in het Biesbosch Museum, die een indruk geeft van het gebied als de Noordwaard in 2015 is ontpolderd. Daarnaast was er in onder andere Nieuwe Oogst en in het Brabants Dagblad aandacht voor de ondertekening door de staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat van de projectbeslissing voor de ontpoldering van de Noordwaard.

Over het project Overdiepsche Polder was er negatieve publiciteit in BN/De Stem: bewoners maakten bezwaar tegen de plannen bij de Raad van State. Daarna was er publiciteit in BN/De Stem en het Brabants Dagblad over het ongegrond verklaren van de beroepen door de Raad van State en daarmee het vaststellen van de plannen.

Over de dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij was er veel publiciteit na het afronden van de eerste fase van de uitvoering van het project in De Ingenieur, de Technologiekrant en De Gelderlander.

De voortgaande discussie over de bypass Kampen, onder andere naar aanleiding van de aanvullende beoordeling door het CPB, blijft een item in met name De Stentor, maar ook in het Reformatorisch Dagblad en in diverse lokale kranten.

Verder was er veel belangstelling vanuit het buitenland. In de verslagperiode zijn werkbezoeken gebracht aan Ruimte voor de Rivierprojecten door delegaties uit Indonesië, Vietnam en China. Daarnaast is Ruimte voor de Rivier door de programmadirecteur in Dublin gepresenteerd op een conferentie voor Ierse waterbouwingenieurs. Op televisie werd aandacht besteed aan Ruimte voor de Rivier in het programma 2Vandaag en op de Frans-Duitse zender ARTE. De belangstelling ging uit naar de aanpak van rivierverruiming als maatregel ter preventie van overstromingen.

3. De scope van het programma

Bij deze VGR 16 is ten behoeve van de nieuwe Tweede Kamer een aparte document toegevoegd met een beschrijving van alle maatregelen.

In de voortgangsrapportages worden de wijzigingen in de scope van het programma vermeld. Een scopewijziging is aan de orde als er een wijziging in het beoogde projectresultaat is ten opzichte van het projectresultaat in de PKB (met uitzondering van wijzigingen in de bijbehorende randvoorwaarden van tijd en geld).

Afbeelding 3.1 Maatregelen Ruimte voor de Rivier

PKB deel 4 Ruimte voor de Rivier, die op 26 januari 2007 in werking is getreden, is het vertrekpunt voor de scope van het programma.

Uitbreiding plangebied dijkteruglegging Lent

Het ontwerp voor de dijkteruglegging bij Lent, dat door de gemeente Nijmegen wordt uitgewerkt, levert naar verwachting 34 cm waterstands­daling op: naast de in de PKB opgenomen 27 cm wordt nog 7 cm extra waterstands­daling bereikt. De PKB biedt de mogelijkheid om lokaal extra waterstands­daling te bereiken. Dit biedt tevens ruimte aan de regionale ontwikkel­kracht van de gemeente. Om het ontwerp en daarmee de 34 cm waterstands­daling

te bereiken, is een uitbreiding van het plangebied van de PKB-maatregel noodzakelijk ten westen van het plangebied (Oosterhoutse waarden). In dit gebied zal een nevengeul worden gegraven. De nevengeul levert tevens een bijdrage aan het bereiken van de doelstelling van de Kaderrichtlijn Water.

De meerkosten van € 5 miljoen worden gefinancierd uit het Kaderrichtlijn Water-budget (artikel 11 van het Infrastructuurfonds) en zullen worden toegevoegd aan het programmabudget van Ruimte voor de Rivier.

Dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard is niet nodig

In de bestuursovereenkomst tussen de staatssecretaris en de dijkgraaf van Waterschap Stichtse Rijnlanden (zie VGR 14) is op voorstel van het waterschap opgenomen dat eerst een vooronderzoek wordt gedaan waaruit moet blijken welke dijkvakken daadwerkelijk noodzakelijk verbeterd moeten worden. Die betreffende gegevens waren ten tijde van de PKB namelijk niet beschikbaar. Resultaat van het vooronderzoek is dat de dijkvakken voldoen aan de thans geldende veiligheidseisen en dat naar verwachting pas in 2045 verbetering noodzakelijk zal zijn. Op verzoek van het waterschap is daarom besloten deze maatregel te laten vervallen. Het voor deze maatregel gereserveerde budget van € 9 miljoen blijft beschikbaar voor het programma Ruimte voor de Rivier.

In tabel 3.1 worden de scopewijzigingen tot nu toe weergegeven. Het financiële saldo van de scopewijzigingen tot en met de verslagperiode is - € 5.6 miljoen (prijsspeil 2010).

Scopewijzigingen tot verslagperiode	Financieel gevolg	Periode gevolg
- dijkverbetering Steurgat opnemen in ontpoldering Noordwaard	+ € 2 miljoen	VGR 12
- wijziging waterstandsdalend effect bij de SNIP3-beslissing van de ontpoldering Overdiepsche Polder met 3 cm minder	-	VGR 13
- niet uitvoeren van de dijkverbetering Neder-Rijn/Geldersche Vallei	- € 2,1 miljoen	VGR 14
- niet uitvoeren kadeverlaging Biesbosch	- € 1,5 miljoen	VGR 15
- uitbreiding plangebied met Oosterhoutse Waarden bij dijkteruglegging Lent (gefinancierd uit Kaderrichtlijn Water budget)	+ € 5 miljoen	VGR 16
- niet uitvoeren van de dijkverbetering Lek / Lopiker- en Krimpenerwaard	- € 9 miljoen	VGR 16

Tabel 3.1: Scopemutaties

---

4. De planning en voortgang van het programma

4.1. Mijlpalen

De mijlpalen van het programma hangen nauw samen met de belangrijkste mijlpalen vanuit de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP); de zogenaamde SNIP-fasen die het ministerie van Verkeer en Waterstaat onderscheidt. Deze mijlpalen zijn de variantkeuze (SNIP 2a), projectbeslissing (SNIP 3), de voorbereidingsbeslissing voor de uitvoeringsfase (SNIP 4), de uitvoeringsbeslissing (SNIP 5) en de opleveringsbeslissing (SNIP 6).

De projectbeslissing markeert het einde van de planstudiefase en het begin van de realisatiefase. Volgend op de projectbeslissing neemt het bevoegde bestuursorgaan een publiekrechtelijk projectbesluit tot het treffen van de maatregel.

In dit hoofdstuk wordt de voortgang van het programma toegelicht, alsmede de voortgang op een aantal specifieke maatregelen.

4.2. Voortgang

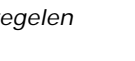
4.2.1. Algemene toelichting op voortgangstabel

In tabel 4.1 is de voortgang per maatregel aangegeven. Met de kleuren groen, oranje en rood in de kolom 'prognoseoordeel' wordt de verwachte vertraging of versnelling in de planstudiefase aangegeven in relatie tot de in de PKB opgenomen data voor projectbeslissingen. Groen betekent op tijd of een verwachte versnelling met drie maanden of meer. Geel wil zeggen dat de projectbeslissing tot stand komt binnen drie maanden na de in de PKB geplande datum. Oranje betekent een vertraging van de projectbeslissing met 3 tot 12 maanden. Rood betekent een vertraging van de projectbeslissing met 12 maanden of meer. Indien de 'planning datum projectbeslissing in PKB' afwijkt van de PKB, dan is dat in een eerdere voortgangsrapportage gemeld. Deze mutaties zijn vermeld en verklaard in bijlage 2.

	Maatregelen Basispakket – Initiatiefnemers planstudie en realisatoren				
Nr	Naam maatregel	Initiatiefnemer/ realisator	Fase / lopende activiteit	Planning datum project-beslissing PKB*	Prognos oordeel project- beslissin
Boven-Rijn/Waal					
1	Obstakelverwijdering Suikerdam en polderkade naar de Zandberg	Rijkswaterstaat	variantkeuze in voorbereiding	Q3 2010	
2	Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Rijkswaterstaat	variantkeuze in voorbereiding	Q3 2010	
3	Dijkteruglegging Lent	gemeente Nijmegen	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
4	Kribverlaging Waalbochten (161 kribben)	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
5	Kribverlaging Midden-Waal (253 kribben)	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
6	Kribverlaging Waal- Fort St. Andries (167 kribben)	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
7	Kribverlaging Beneden Waal (161 kribben)	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2011	
8	Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder Munnikenland	Waterschap Rivierenland	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 21-06- 2010	
Benedenrivierengebied					
9	Uiterwaardvergraving Bedrijventerrein Avelingen	gemeente Gorinchem	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 10-12-2009	
10	Ontpoldering Noordwaard (meestromend)	Rijkswaterstaat	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 21-12-2009	
11	Ontpoldering Overdiepsche Polder (meestr.)	provincie Noord- Brabant	uitvoeringsbeslissing in voorbereiding	Projectbeslissing genomen 9-10-2008	
12	Kadeverlaging Biesbosch	Rijkswaterstaat	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)		
13	Dijkverbetering Amer/Donge	Waterschap Brabantse Delta	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
14	Dijkverbetering Steurgat/ Land van Altena	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
15	Dijkverbetering Bergsche Maas/Land van Altena	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
16	Dijkverbetering Oude Maas/Hoeksche Waard	Waterschap Hollandsche Delta	uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012	
17	Dijkverbetering Oude Maas/Voorne Putten	Waterschap Hollandsche Delta	uitgevoerd binnen HWBP onder regie Ruimte voor de Rivier	Q1 2012	
	Zuiderklip	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheidsniveau dd. 8 december 2008	Projectbeslissing genomen	
18	Berging op het Volkerak- Zoommeer	Rijkswaterstaat	variantkeuze in voorbereiding	Q1 2012	

Pannerdensch Kanaal, Neder-Rijn en Lek					
19	Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden	Private partij	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2009	
20	Uiterwaardvergraving Meinerswijk	gemeente Arnhem	projectopdracht of bestuursovereenkomst in voorbereiding	Q3 2011	
21	Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
22	Uiterwaardvergraving Middelwaard	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
23	Uiterwaardvergraving De Tollewaard	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
24	Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
25	Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard	provincie Utrecht	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011	
26	Dijkverbetering Neder-Rijn Geldersche Vallei	Waterschap Vallei en Eem	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)		
27	Dijkverbetering Neder-Rijn/ Betuwe/Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
28	Dijkverbetering Neder-Rijn/ Arnhemse- en Velpsebroek	Waterschap Rijn en IJssel	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2010	
29	Dijkverbetering Lek/Betuwe/ Tieler- en Culemborgerwaard	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q4 2011	
30	Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Waterschap Rivierenland	projectbeslissing in voorbereiding	Q3 2010	
31	Dijkverbetering Lek/ Lopiker- en Krimpenerwaard	Waterschap Stichtse Rijnlanden	maatregel is geschrapt (zie tabel 3.1 scopemutaties)		
IJssel					
32	Dijkverlegging Cortenoever	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011	
33	Dijkverlegging Voorsterklei	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011	
34	Uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard	provincie Overijssel/ Waterschap Groot Salland	voorbereiding uitvoeringsbeslissing	projectbeslissing genomen 16-02-2010	
35	Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden	Waterschap Groot Salland	voorbereiding uitvoeringsbeslissing	projectbeslissing genomen 16-02-2010	
36	Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Waterschap Veluwe	projectbeslissing in voorbereiding	Q2 2011	
37	Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Waterschap Groot Salland	voorbereiding uitvoeringsbeslissing	projectbeslissing genomen 9-10-2008	
38	Dijkverlegging Westenholte	Waterschap Groot Salland	voorbereiding uitvoeringsbeslissing	projectbeslissing genomen 9-10-2008	
39	Zomerbedverlaging Beneden-IJssel	Rijkswaterstaat	projectbeslissing in voorbereiding	Q1 2012	
	Hondsbroeksche Pleij	Rijkswaterstaat	oplevering veiligheids-niveau verwacht in 2011	projectbeslissing genomen	

Legenda	Mijlpaal van deze fase
	Getekende projectopdracht of bestuursovereenkomst
	Goedgekeurd plan van aanpak, beheersplan, planning
	Variantenkeuze (SNIP 2a)
	Projectbeslissing (SNIP3)
	Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5)
	Oplevering veiligheidsniveau (SNIP 6)

Totstandkoming projectbeslissing	
	vertraging 1 jaar of meer
	vertraging projectbeslissing tussen 3-12 maanden
	binnen range 3 maanden
	versnelling tussen 3-12 maanden
	versnelling meer dan 12 maanden

Tabel 4.1: Voortgang Maatregelen

* Vermeld zijn de projectbeslissingsdata per maatregel. De projectbeslissing betreft de beslissing van de bewindspersoon om de planstudiefase af te ronden en de voorbereiding van de realisatie te starten. In de PKB zijn de data voor projectbesluiten vermeld.

4.2.2 Voortgang verslagperiode

A. mijlpalen planstudiefase

Plan van aanpak

Voor de dijkverbetering Neder-Rijn/Arnhemse- en Velpsebroek is het Plan van Aanpak van Waterschap Rijn en IJssel voor de planstudiefase vastgesteld door de programmadirecteur van Ruimte voor de Rivier.

Variantkeuze (SNIP 2a)

Voor de maatregel hoogwatergeul Veessen-Wapenveld is de SNIP2a-beslissing door de minister genomen.

Projectbeslissing (SNIP3)

Voor de maatregelen uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en de uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden bij Deventer zijn in de verslagperiode de projectbeslissingen genomen. Ook voor de uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging Buitenpolder het Munnikenland is de SNIP3-beslissing genomen. Daarmee is, inclusief de eerder genomen projectbeslissingen, voor 42% (VGR 15: 34%) van het PKB-budget voor de realisatiefase (prijspeil 2010) een SNIP 3-beslissing genomen.

In de verslagperiode is voor de onderstaande maatregelen een wijziging aangebracht op de geplande datum voor de projectbeslissing:

- De uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Tollewaard en Middelwaard en de obstakelverwijdering Machinistenschool Elst doorlopen in het kader van een vervroegde marktbenadering een ander traject waardoor na de projectbeslissing direct met de realisatie kan worden gestart. Dat wil zeggen dat het ontwerp van het inrichtingsplan in samenwerking met de te benaderen marktpartij wordt uitgewerkt. Volgens de huidige planning is de SNIP3-beslissing voorzien in 2012. Deze innovatieve aanpak betekent enerzijds dat de SNIP3-beslissing later (in 2012) zal zijn dan de in de PKB genoemde 2010 en anderzijds dat de uitvoering

---

direct na de projectbeslissing kan starten en plaatsvindt in de periode 2012-2014.

- Voor de uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden, stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard zal de projectbeslissing in Q2 2011 zijn in plaats van in Q3 2010. De initiatiefnemer heeft meer tijd nodig gehad voor de aanbesteding van de planstudie.
- Bij de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld is het contract door de initiatiefnemer (provincie Gelderland) met het ingenieursbureau tussentijds beëindigd. In de verslagperiode is deze gegund aan een ander consortium. De hiermee opgelopen vertraging betekent dat de projectbeslissing in Q2 2011 plaatsvindt in plaats van Q3 2010.
- Voor de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei wordt de projectbeslissing in Q2 2011 genomen in plaats van Q3 2010 doordat de besluitvorming over de op 2 juni 2009 door de initiatiefnemer aangeboden variantkeuze werd aangehouden tot december 2009. Toen was de procedure afgerond als gevolg van het op 4 juni 2009 bij de gemeente Zutphen ingediende verzoek voor het houden van correctief referendum op de door de regio aan de staatssecretaris voorgelegde variantkeuze.

B. mijlpalen realisatiefase

Vorbereiding van ruimtelijke plannen (op weg naar SNIP 4-besluit)

Voor de volgende maatregelen is in de verslagperiode het voorontwerpbestemmingsplan ter visie gelegd:

- Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en Dijkverlegging Buitenpolder Het Munnikenland;
- uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden;
- uiterwaardvergraving Bolswerkplas, Worp en Ossenwaard;
- uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden.

In de verslagperiode is voor vier maatregelen het ontwerpbestemmingsplan formeel in procedure gegaan en ter visie gelegd:

- Voor de ontpoldering Overdiepsche Polder is het provinciaal inpassingsplan onherroepelijk geworden nadat de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State alle beroepen ongegrond heeft verklaard.
- Het bestemmingsplan Bedrijventerrein Avelingen - Schelluïnsestraat is door de gemeenteraad van Gorinchem vastgesteld. Twee van de ingediende zienswijzen op het ontwerpbestemmingsplan hadden betrekking op de Ruimte voor de Rivier-uiterwaardvergraving in het bestemmingsplan. Deze zienswijzen hebben niet geleid tot wijzigingen van het plan.
- Op het ontwerp-Rijksinpassingsplan (RIP) ontpoldering Noordwaard zijn 50 zienswijzen ingediend. De zienswijzen hebben betrekking op een scala van onderwerpen, zoals nut en noodzaak van de maatregel, de gevolgde procedure, terphoogte, bereikbaarheid van een transformatorstation en een transportleiding, dijkontwerp, gebruiksmogelijkheden voor agrarisch bedrijven, overlast door verkeer, maatwerkoplossingen

---

en natuur. De zienswijzen zullen worden betrokken bij de vaststelling van het definitieve RIP.

- Op het ontwerpbestemmingsplan dijkverlegging Westenholte zijn zes zienswijzen ingediend. De zienswijzen hebben betrekking op verschillende onderwerpen, zoals bereikbaarheid van een woning, aantasting van landschap, uitzichtbelemmering, locatie en omvang bouwblokken, natuur, recreatie en locatie van de dijk. De zienswijzen zullen worden betrokken bij de vaststelling van het definitieve plan.

Uitvoeringsbesluiten (SNIP5)

Voor acht maatregelen wordt de uitvoeringsbeslissing voorbereid. In de verslagperiode is voor de maatregel ontpoldering Overdiepsche Polder de uitvraag richting de aannemers voor de feitelijke uitvoering van de ontpoldering van start gegaan. Voor de maatregelen ontpoldering Noordwaard en uiterwaardvergraving Bedrijventerrein Avelingen is gestart met de preselectie van aannemers met als doel het selecteren van aannemers voor de definitieve offertefase.

4.2.3 Beheersmaatregelen voor het bereiken van de tijdsdoelstelling

In de vorige voortgangsrapportage is gemeld dat het mogelijk lijkt om de waterveiligheid eind 2015 te halen, behalve voor de maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de dijkteruglegging Lent en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei die pas na 2015 gereed zullen zijn volgens de toenmalige verwachting. De in de verslagperiode geactualiseerde planning toont bij deze vier maatregelen daarin weinig verandering. Dat is ook begrijpelijk gelet op de fase waarin deze maatregelen nog verkeren. Vanaf de realisatiefase wordt de opleveringsdatum scherper. Het risico van vertraging bij deze vier maatregelen hangt vooral samen met de nodige verplaatsingen aldaar van bewoners en bedrijven (circa 110 woningen en 14 landbouwbedrijven). De verplaatsingen vragen om grote zorgvuldigheid en maatwerk. En zonder deze zorgvuldige aanpak is er grote kans op procedures bij de Raad van State en op een vertraging van 6 tot 12 maanden. Bij de dijkverlegging Westenholte is in de verslagperiode het risico toegenomen dat deze maatregel pas na 2015 gereed zal zijn. Achterliggende oorzaken zijn de bestemmingsplanprocedure, de grondverwerving en de zettingstijd die een nieuw dijklichaam nodig heeft.

Om te zorgen dat eind 2015 de gestelde waterstandsaling wordt bereikt, faciliteert de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier de initiatiefnemers en realisatoren bij het zoeken en uitvoeren van beheersmaatregelen. Daarbij gaat het met name om:

- Al in de planstudiefase of kort daarna verrichten van voorbereidende werkzaamheden richting realisatie, zoals het opzetten van de uitvoeringsorganisatie, het doen van onderzoek naar explosieven en het opstellen van de marktbenaderingsstrategie;
- vroegtijdig sturen op het vergunningenspoor. De samenwerkingsovereenkomst die wordt gesloten met betrokken

---

bestuursorganen moet de doorlooptijd van de vergunningsprocedures verkorten. De voorbereiding van deze samenwerkingsovereenkomst start al voor de projectbeslissingsdatum. Beoogd wordt dat die ondertekend wordt tegelijkertijd met de projectbeslissing of kort er na;

- de mogelijkheid benutten van coördinatie bij vergunningverlening zoals is vastgelegd in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (Wro-coördinatiebesluit). Inmiddels is voor alle grote PKB-maatregelen (in totaal 79% van het PKB-budget) een coördinatiebesluit genomen en zijn er ook afspraken gemaakt over de actieve vertegenwoordiging en facilitering door de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier in de daartoe samengestelde Ambtelijke Werkgroepen Bevoegd Gezag;
- vergunningverleners zo vroeg mogelijk betrekken in de planstudie teneinde een verklaring van het bevoegd gezag te verkrijgen omtrent het voornemen tot het afgeven van de benodigde vergunningen;
- besluitvormingsfasen waar mogelijk combineren;
- vastgoed al aankopen voor het nemen van de projectbeslissing;
- per maatregel de tijdrisico's in kaart brengen (het zogeheten probabilistisch plannen) en de daarbij passende beheersmaatregelen inzetten.

De benadering van de markt vindt zo vroeg mogelijk plaats, zodat zo spoedig mogelijk na het onherroepelijk zijn van het ruimtelijk plan (inpassingsplan of bestemmingsplan) kan worden gestart met de uitvoering op locatie.

In de planning van de meeste maatregelen wordt er nu van uit gegaan dat de realisatie pas van start kan gaan, nadat alle gronden verworven zijn. Echter, vaak zijn er voorafgaand aan de eventuele gerechtelijke onteigening al voldoende gronden verworven om de realisatie – al dan niet met een aangepaste fasering – te starten. Na het onherroepelijk zijn van het ruimtelijk plan kan dan direct met de werkzaamheden worden gestart. De actuele situatie is dat er voor een zestal maatregelen in beginsel al voldoende gronden zijn verworven om te kunnen beginnen met de realisatie:

- Ontpoldering Noordwaard;
- ontpoldering Overdiepsche Polder;
- dijkverlegging Westenholtte;
- uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard;
- uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden.

In totaal is per 30 juni 2010 al circa 55% van de totale vastgoedopgave in geld gerealiseerd en langs minnelijke weg verworven. Voor de maatregel ontpoldering Overdiepsche Polder zal de onteigeningsprocedure worden opgestart en is voorbereid dat door de Kroon de onteigeningsstukken ter visie gelegd gaan worden.

De maatregelen hoogwatergeul Veessen-Wapenveld en de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei kennen een grote vastgoedopgave en een lange realisatieperiode. De minnelijke verwerving van gronden is er geïntensiveerd zodat ook hier in principe al eerder met de realisatiewerkzaamheden kan worden

---

begonnen. Voor de dijkeruglegging Lent is al 75% van de benodigde eigendommen verworven.

4.2.4. Belangrijkste ontwikkelingen op maatregelniveau

Dijkeruglegging Lent

In de verslagperiode is de scope gewijzigd (zie hoofdstuk 3). De voorbereiding van de projectbeslissing is ver gevorderd. Er zijn door de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier tussentijdse toetsen uitgevoerd op de kwaliteit van de onderbouwing van de te nemen beslissing. In de komende verslagperiode zal een volledige toets op de door de initiatiefnemer aangeleverde onderbouwing worden uitgevoerd zodat de SNIP3-beslissing kan worden genomen.

Kribverlagingen Waal

Als pilot is in 2009 gestart met de realisatie van de verlaging van de eerste honderd kribben van de in totaal 750 te verlagen kribben langs de Waal. Bij de verlaging van de eerste 70 kribben zijn nuttige ervaringen opgedaan omtrent de aanbesteding en de vergunningverlening. Het ontwerp van de kribben is inmiddels op grond van deze ervaringen geoptimaliseerd ten behoeve van de volgende tranches kribverlagingen die zullen worden uitgevoerd.

Uiterwaardvergraving Brakelse Benedenwaarden en dijkverlegging buitenpolder Munnikenland

Voor deze maatregel is op 21 juni 2010 de SNIP3-beslissing genomen. Het ontwerp levert 1 cm meer waterstandsvaling op dan de vereiste 11 cm. Voor de uitvoering van de maatregel is € 46,6 miljoen gereserveerd. Daarboven is tevens een reservering van € 4,5 miljoen opgenomen voor het geval het risico optreedt, dat de vrijkomende grond niet schoon genoeg is om te kunnen worden benut voor verondieping van een zandwinplas. De planning voorziet in het behalen van de vereiste veiligheid voor eind 2015. Waterschap Rivierenland neemt in het verlengde van de planstudie ook de uitvoering van de maatregel op zich. Daartoe is een realisatieovereenkomst getekend.

Ontpoldering Noordwaard

Op 25 februari 2010 is de bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst getekend door provincie Noord-Brabant, gemeente Werkendam, waterschap Rivierenland en de ministers van Verkeer en Waterstaat en van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Het ontwerp Rijksinpassingsplan met ontwerpbeslissingen voor de vier hoofdvergunningen zijn in procedure gebracht en eind april 2010 ter inzage gelegd. Dit is een vlotte vier maanden na de projectbeslissing en mogelijk gemaakt door al tijdens de planstudiefase het voorontwerp ter visie te leggen.

Om de oplevering eind 2015 te kunnen verwezenlijken is in het kader van versnelling de aanbestedingsprocedure parallel gestart tijdens het doorlopen van de planologische procedure in plaats van volgtijdelijk. Daartoe is in de verslagperiode het marktbenaderingsvoorstel vastgesteld evenals het opgestelde plan van aanpak voor de realisatiefase.

Ontpoldering Overdiepsche Polder

De Raad van State heeft bij haar uitspraak op 21 april 2010 alle beroepen ongegrond verklaard die tegen het Provinciaal Inpassingsplan (PIP) voor de realisatie van de ontpoldering Overdiepsche Polder zijn ingebracht. De Raad van State heeft door haar uitspraak tevens geoordeeld dat de overheid (zowel rijk als provincie) als één geheel wordt gezien die territoriaal is gelaagd. Dientengevolge is Provinciale Staten bevoegd om het PIP vast te stellen, dat betrekking heeft op een rijksprogramma, zijnde Ruimte voor de Rivier. Daarmee is het plan tot ontpoldering onherroepelijk. Nadat begin maart 2010 het marktbenaderingsvoorstel van realisator waterschap Brabantse Delta is vastgesteld, is eind juni 2010 het voornemen tot gunning vastgesteld. De definitieve gunning is voorzien in de volgende verslagperiode.

Uiterwaardvergraving Huissensche Waarden (private maatregel)

Het ontwerp van Huissen is in de verslagperiode beoordeeld en wordt momenteel bijgesteld. Het risico van vertraging van de projectbeslissing voor deze maatregel, die door een private partij wordt voorbereid, is toegenomen met meer dan een jaar. Derhalve is de prognose in tabel 4.1 rood. Het proces is er op gericht dat uiterlijk december 2010 wordt besloten of en in hoeverre het nodig is om te kiezen voor de terugvaloptie van de alternatieve maatregel kribverlaging Pannerdensch Kanaal uit de PKB. Gelet op de benodigde uitvoeringsduur, is het op tijd bereiken van de hoogwaterdoelstelling niet in gevaar.

Uiterwaardvergravingen Doorwerthsche Waarden, Middelwaard, de Tollewaard en obstakelverwijdering machinistenschool Elst

De bestuurders van Waterschap Rivierenland, de betrokken gemeenten, de provincies Gelderland en Utrecht, de toekomstige (natuur)beheerders en Rijkswaterstaat hebben in juni 2010 ingestemd met de ontwikkelde voorkeursvarianten voor deze vier PKB-maatregelen langs de Nederrijn. Besloten is om de uitvoerende marktpartij al tijdens de planstudiefase in te schakelen. Deze manier van werken wordt reeds toegepast bij onder andere de A2 bij Maastricht. Langs deze innovatieve weg kan al tijdens de planstudiefase intensief met de markt worden samengewerkt, waardoor de creativiteit van marktpartijen optimaal kan worden benut en naar verwachting kwaliteit-, kosten- en/of tijdvoordeel zullen worden behaald. Het inkoopplan en plan van aanpak voor de realisatiefase zijn in de verslagperiode vastgesteld. De aankondiging naar de markt heeft eveneens in de verslagperiode plaatsgevonden. De gunning is voorzien in het voorjaar van 2011.

Dijkverleggingen Cortenoever & Voorsterklei (bij Zutphen)

De staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat is eind 2009 akkoord gegaan met een voorkeursalternatief van een gecombineerde aanleg van de beide dijkverleggingen én van een smalle buitendijkse geul. De bestaande bestuursovereenkomst, tussen de staatssecretaris en de dijkgraaf van Waterschap Veluwe omtrent de planstudie Cortenoever en Voorsterklei, is aangevuld met de planstudie naar de smalle buitendijkse geul. In deze aanvulling is opgenomen dat de

---

regionale voorkeur voor deze combinatie er niet toe mag leiden dat het advies voor de dijkterugleggingen vertraging ondervindt en dat de realisatie van de dijkterugleggingen eind 2015 in gevaar komt. Afgesproken is dat het waterschap uiterlijk op 31 maart 2011 de SNIP3-documenten ten behoeve van de projectbeslissing zal aanbieden aan de bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat.

Uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (bij Deventer)

Op 16 februari 2010 is de projectbeslissing genomen. Het ontwerp voldoet aan de benodigde waterstandsdeling. Het taakstellend budget is vastgesteld op € 79 miljoen (circa € 12 miljoen onder de PKB-raming). Het plan bevat een ecologische veehouderij ('Natuurderij'). Het vee kan voorkomen dat riet en wilgen in de uiterwaarden groeien waardoor wateropstuwend effect optreedt wat negatief werkt op de waterstandsdeling. De aanvraag voor de NB-wetvergunning, inclusief de Natuurderij, is ingediend bij de provincie Overijssel. De provincie heeft toegezegd de vergunning spoedig in het college van Gedeputeerde Staten te behandelen.

Waterschap Groot Salland neemt de uitvoering van de maatregel op zich. Hiertoe is in de verslagperiode een realisatieovereenkomst afgesloten tussen het Rijk en het waterschap. De bestuursovereenkomst is ook door Waterschap Veluwe getekend, omdat één van de uiterwaarden, de Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard, in het beheergebied van dit waterschap ligt. De gemeenten Deventer, Olst-Wijhe en Voorst en Waterschap Veluwe hebben formeel ingestemd met de al eerder getekende bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst.

Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld

Op 26 mei 2010 is de variantkeuzebeslissing (SNIP2a) door de minister van Verkeer en Waterstaat genomen. De voorkeursvariant levert 2 cm meer waterstandsdeling op dan de vereiste 63 cm. Conform de motie Eigeman (zie bijlage 1) is de hoogwatergeul in een samenhangend herinrichtingsplan ingebed, rechtdoende aan de landbouwkundige waarden en landschappelijke kwaliteit van het gebied. Bij het aanbieden van het voorkeursalternatief is door initiatiefnemer provincie Gelderland aangegeven dat de oplevering van het veiligheidsniveau thans is voorzien in 2016. Bij de SNIP2A-beslissing heeft de minister gevraagd te zoeken naar versnellingsmogelijkheden.

De kosten van het voorkeursalternatief zijn door de initiatiefnemer geraamd op € 195 miljoen. Dit is fors hoger dan de PKB-raming van € 153 miljoen. De kostenstijging wordt veroorzaakt doordat uitgegaan wordt van een bredere geul dan in de PKB was voorzien. Door de bredere geul moeten er drie extra agrarische bedrijven worden aangekocht, is er sprake van meer dijk lengte, moeten er langere bruggen over de geul komen en moeten er meer hoogspanningsmasten in de geul worden verhoogd c.q. versterkt. Zonder een bredere geul kan de veiligheidstaakstelling niet worden gerealiseerd. De bredere geul is ook nodig voor een goede ruimtelijke inpassing. Een smallere geul zou door een buitengebied lopen waar, door natuurcompensatie, het risico aan de orde is van extra tijd en geld.

De minister heeft het taakstellend budget bij de SNIP2a-beslissing bepaald op € 175 miljoen en de regio gevraagd om de benodigde besparingen te vinden door onder andere te komen met een slimmer ontwerp van de dijken en van de inlaat en een andere uitvoering van het grondverzet. Naast de PKB-bijdrage heeft de provincie Gelderland € 5 miljoen beschikbaar gesteld voor gebiedsontwikkeling waarmee de leefbaarheid, de lokale economie en de ruimtelijke kwaliteit verder kunnen worden versterkt.

In de verslagperiode zijn drie agrarische bedrijven verworven, waardoor inmiddels vijf van de acht agrarische bedrijven in het gebied van de hoogwatergeul zijn verworven. In de verslagperiode is realisator Waterschap Veluwe al begonnen om de uitvoeringsorganisatie op te zetten.

---

5. Risicomanagement en auditing

5.1. Beheersing risico's op programmaniveau

Risicomanagement algemeen

Risico's kunnen leiden tot negatieve financiële gevolgen of tot vertraging voor het programma. De risico's op programmaniveau zijn gegroepeerd naar inhoudelijke thema's. Onderscheiden worden endogene en exogene risico's. Endogene risico's kennen een oorzaak waarop de programmabeheersing kan worden gericht en waarvoor de verantwoordelijkheid voor de beheersing van die risico's binnen het programma valt. Exogene risico's kennen een oorzaak buiten het programma, waarvan de verantwoordelijkheid voor beheersing ook buiten het programma ligt. Het gaat dan om mogelijke wetswijzigingen, nieuw beleid of het mogelijk prijsopdrijvend effect door een hoge marktvraag, door excessieve prijsstijging van grondstoffen of door nieuwe eisen ten aanzien van duurzaamheid.

Het overzicht van risico's wordt elk kwartaal geactualiseerd.

Nagegaan wordt of het risico in kans en/of gevolg gestegen dan wel gedaald is. Op basis van die inzichten worden vervolgens beheersmaatregelen getroffen om de kans van optreden of het effect van de risico's te verminderen.

De zogenaamde 'verwachtingswaarde' van een risico wordt bepaald door de ingeschatte kans van optreden van het risico te vermenigvuldigen met de ingeschatte consequenties naar tijd en geld.

De risico's binnen het programma worden geclusterd naar thema's:

- Hydraulica: risico dat de in de PKB gevraagde waterstandsdeling niet wordt gerealiseerd en dat aanvullende maatregelen nodig zijn;
- grond: risico dat er niet tijdig voldoende bestemmingen zijn voor de toepassing van overtollig bodemmateriaal door de omvang van het grondverzet en/of door de mogelijk extra eisen aan grond;
- vastgoed: risico dat de landerijen en gebouwen niet tijdig vrij beschikbaar zijn voor de realisatie van het werk;
- natuur: risico dat de realisatie van de waterstandsverlagende maatregelen op gespannen voet staat met het behoud en de ontwikkeling van Natura 2000 waarden of andere (beleids)doelen op het terrein van natuur;
- proces: uiteenlopende risico's in de procesgang die de voortgang vertragen, zoals het risico van vertraging door koppeling van maatregelen met gebiedsontwikkeling, het risico op tijdverlies in de overgang van planstudie naar realisatie en het risico dat vergunningen niet of alleen onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden kunnen worden afgegeven;

- markt en aanbesteding: allerhande (tijd - en prijs)risico's die samenhangen met de uitvoering door marktpartijen.

Op basis van de laatste actualisatie van de risico's (juni 2010) is de top 5 van programmarisico's samengesteld.

Top 5 programmarisico's	Omvang risico (verwachtingswaarde)
<p>1. Proces</p> <p>De initiatiefnemer heeft onvoldoende kennis / kunde (vakmanschap) om de juiste activiteiten uit te voeren die horen bij de opgedragen verantwoordelijkheden. Zowel inhoudelijk als op sturing en beheersing.</p>	<p>€ 7,5 miljoen meerkosten</p> <p>7 maanden vertraging</p>
<p>2. Proces</p> <p>De koppeling van maatregelen met regionale gebiedsontwikkeling leidt in geval van onderlinge afhankelijkheid tot een complexer project (met een complexere omgeving).</p>	<p>€ -</p> <p>9 maanden vertraging</p>
<p>3. Grond</p> <p>Er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat het toegepast kan worden in putten.</p>	<p>€ 20 miljoen meerkosten</p> <p>6 maanden vertraging</p>
<p>4. Grond</p> <p>Er worden extra eisen gesteld aan de grond voordat het toegepast kan worden voor bodemtoepassingen (exclusief putten) dus grootschalige bodemtoepassingen boven water en/of op land, binnen het maatregelgebied.</p>	<p>€ 14 miljoen meerkosten</p> <p>6 maanden vertraging</p>
<p>5. Vergunningen</p> <p>Vergunningen (inclusief die inzake Flora- en Fauna en Natuurbescherming) worden niet of traag afgegeven of onder (kostenverhogende) additionele voorwaarden.</p>	<p>€ P.M</p> <p>6 maanden vertraging</p>

Tabel 5.1: top 5 programmarisico's

Ad 1. De gevolgen in tijd en geld van dit risico zijn in de verslagperiode beperkt door veel te investeren in de ontwikkeling van kennis en kunde bij de initiatiefnemers. Er is vooral geïnvesteerd in competenties op het gebied van projectmanagement, in juridische kennis en in expertise op het gebied van markt en aanbesteding. De vastgoedkennis is op programmaniveau beschikbaar. Afsproken is om de onteigeningen door de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier voor te laten bereiden.

Ad 2. De koppeling met gebiedsontwikkeling en het risico van mogelijke vertraging hierdoor, speelt met name bij de dijkteruglegging Lent (combinatie met stadsontwikkeling door gemeente Nijmegen), de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei (combinatie met het plan IJsselsprong), hoogwatergeul Veessen-Wapenveld (koppeling aan samenhangend herinrichtingsplan), zomerbedverlaging Beneden-IJssel (combinatie met het plan IJsseldelta -Zuid) en uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden,

---

stuweiland Hagestein, Hagesteinse Uiterwaard en Heerenwaard (combinatie met gebiedsinrichting door de provincie Utrecht). Afgesproken is dat gebiedsontwikkeling meegenomen kan worden in het ontwerp mits de oplevering van de waterveiligheid per eind 2015 wordt gehaald.

Ad 3 en 4. De beide grondrisico's hangen samen met de maatschappelijke en bestuurlijke discussies over de toepassing van het per 1 januari 2008 in werking getreden Besluit Bodemkwaliteit en over de acceptatie van het hergebruik van licht vervuilde grond en bagger. Daardoor is het risico ontstaan van extra kosten voordat de grond – al dan niet in putten – kostenefficiënt nuttig kan worden toegepast. In de verslagperiode zijn vanuit de maatregelen meer gedetailleerde gegevens beschikbaar gekomen. Dat verklaart waarom het risico op het thema grond in de verslagperiode met € 16 miljoen is gestegen (zie tabel 5.2).

Naar aanleiding van het advies van de commissie Verheijen is een handreiking 'Herinrichting diepe plassen' opgesteld. Deze handreiking wordt door het ministerie van VROM, in afstemming met het ministerie van Verkeer en Waterstaat, via een circulaire juridisch verankerd, vooruitlopend op de evaluatie en mogelijke wijziging van het Besluit Bodemkwaliteit in 2012. De verwachting is dat door de juridische verankering dit risico beter beheersbaar zal zijn.

Ad 5. Het risico blijft dat vergunningen en andere besluiten niet, vertraagd of met (kostenverhogende) voorschriften worden afgegeven. Vooral de complexe Natuurbeschermingswet is een aandachtspunt. De tijdrisico's doen zich voor in de periode na de projectbeslissing omdat de besluiten in die periode aan de orde zijn. Als beheersmaatregel is ingezet op het sluiten van bestuurlijke samenwerkingsovereenkomsten met de betrokken Bevoegde Gezagen en op de wettelijke coördinatieregeling volgens de Wro of Waterwet. Belangrijke beheersmaatregel is ook de facilitering van de Programmadirectie Ruimte voor de Rivier aan de initiatiefnemer. Daartoe is in de verslagperiode het handboek inzake vergunningenmanagement geactualiseerd. De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier heeft verder geïnvesteerd in het aanbieden van juridische ondersteuning aan initiatiefnemers.

Risicoprofielen per thema

Door de verwachtingswaarden van de individuele risico's op te tellen wordt het risicoprofiel per thema bepaald (zie onderstaande tabel).

thema's	PKB4 [€] verwachtingswaarde	verwachtingswaarde begin verslagperiode	verwachtingswaarde einde verslagperiode
proces	96,9	63,4	10,9
grond	116,4	42,7	58,6
vastgoed	40,1	1,9	2,1
hydraulica	54,2	50,7	25,7
natuur	11,2	2,6	3,0
markt & aanbesteding	-	1,6	6,2
subtotaal risico's	318,8	162,9	106,5
voorziening voor risico's op maatregelniveau	65,4	65,4	65,4
totaal	384,2	228,3	171,9

Tabel 5.2: Kwantificering van risicoprofiel in miljoen euro naar programmathema's

Uit het overzicht komt duidelijk naar voren dat het risicoprofiel in de verslagperiode per saldo fors is gedaald. De belangrijkste dalingen doen zich voor bij de procesrisico's en het hydraulicarisico.

De daling van de procesrisico's wordt vooral veroorzaakt, doordat een eerder toprisico in de verslagperiode is vervallen. Dit toprisico betrof het risico op vertraging omdat de PKB geen duidelijkheid gaf over de financiering van de extra beheer- en onderhoudskosten waarmee gemeenten geconfronteerd worden. De minister van Verkeer en Waterstaat heeft in juni 2010 besloten om gemeenten terughoudend te compenseren voor de stijging in beheer- en onderhoudskosten die het directe gevolg is van de rivierversluitingsmaatregel en dit alleen waar sprake is van een scheve verdeling van lusten (veiligheidswinst en ruimtelijke kwaliteit) en lasten (toename van beheer- en onderhoudskosten).

Het risicoprofiel voor hydraulica is met € 25 miljoen afgenomen. De resultaten van de laatste pakkettoets (zie hoofdstuk 2.1) laten zien dat de huidige ontwerpen van de maatregelen wijzen op voldoende waterstands daling en bij sommige maatregelen op zelfs meer dan de beoogde waterstands daling. Dit heeft geleid tot de forse afname van het risicoprofiel voor hydraulica.

De stijging van het risicoprofiel van het thema markt en aanbesteding is met name het gevolg van een nieuwe kwantificering van het risico dat de realisator, als gevolg van dermate scherpe inschrijvingen door aannemers, te maken krijgt met een conflict met contractpartijen over de inhoud van het contract. Om dit te beheersen wordt ingezet op het preventief zo goed mogelijk vastleggen van de afspraken over de verdeling van de risico's in het contract.

5.2. Auditing

Conform het Ruimte voor de Rivier-auditplan 2010 is een aantal audits uitgevoerd bij de initiatiefnemers. Thema's waren:

- Sturing op tijd.
- Volwassenheid van risicomanagement.
- Competenties bij de teams om de prestaties te leveren.
- Volledigheid en toegankelijkheid van de documenten bij de initiatiefnemers in de planstudiefase.

De belangrijkste conclusies c.q. aanbevelingen zijn:

- De kwaliteit van de plannings is sterk vooruitgegaan ten opzichte van vorig jaar door met name probabilistisch te plannen en door een generiek planningsmodel te hanteren;
- het huidige volwassenheidsniveau van risicomanagement wordt op programmaniveau beoordeeld als in hoge mate 'proactief'. Bij de maatregelen wordt het risicomanagement beoordeeld als 'berekend' en in beperkte mate 'pro-actief', waarbij wordt opgemerkt dat het huidige niveau van risicomanagement in vrij korte tijd is bereikt en het resultaat is van investeringen die de afgelopen jaren bij de initiatiefnemers van de maatregelen zijn gedaan in het risicomanagement;
- de belangrijkste succesfactor in projecten is het competent zijn van het projectteam. Aanbevolen is om bij initiatiefnemers / realisatoren te blijven investeren in gedragstraining op competenties inzake projectmanagement;
- extra aandacht en investeringen zijn nodig om de documentaire informatievoorziening bij de initiatiefnemers op niveau te krijgen.

De aanbevelingen uit de audits worden inmiddels doorgevoerd.

---

6. De financiën van het programma

6.1. Algemeen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de ontwikkelingen van het programmabudget, de programma-uitgaven en de aangegane verplichtingen en de gerealiseerde ontvangsten in de verslagperiode.

6.2. Programmabudget en programmaring

Alle 39 maatregelen zijn, conform het Basismodel voor de Beheersing Grote Projecten, in de PKB gebudgetteerd volgens de Project Ramingen Infrastructuur (PRI)-systematiek. Het budget is volgens die systematiek in de PKB bepaald op € 2,2 miljard (prijsspeil 2005) met een bandbreedte van 37%. Uit dit budget worden de versterkingskosten van de maatregelen en de reguliere inpassingskosten gefinancierd.

In de praktijk neemt, naarmate de voortgang vordert, de scherpste toe en treden er mee- en tegenvallers op ten opzichte van de PKB-budget. Conform de Spelregels voor Natte Infrastructuurprojecten (SNIP) die het ministerie van Verkeer en Waterstaat toepast, is bij de variantkeuze (SNIP 2a) de bandbreedte maximaal 25% en bij de projectbeslissing (SNIP 3) maximaal 15%. De bandbreedte neemt af naarmate meer SNIP3 (project)beslissingen zijn genomen.

Het programmabudget bedraagt anno 30 juni 2010 € 2.342,9 miljoen (in VGR 15 was dit € 2.329,7 miljoen). De mutaties ten opzichte van de vorige voortgangsrapportage betreffen:

- In het kader van de jaarlijkse loon- en prijsindexering is voor 2009-2010 de loonbijstelling dit jaar niet toegekend. De toegekende prijsbijstelling is € 4,2 miljoen. De prijsbijstelling is voor 1/3 deel uitgekeerd over de jaren 2011-2015. Over het al dan niet uitgekeerd krijgen van het resterende 2/3 deel wordt later besloten.
- Het in VGR 14 genoemde besluit om een deel van de dijkverbetering Oude Maas/Hoeksche Waard uit te voeren binnen het Hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) behoefde achteraf gezien geen budgetoverheveling naar het HWBP, omdat de betreffende uitgaven direct ten laste van het PKB-budget kunnen worden gebracht. De overheveling van € 4,0 miljoen is derhalve teruggedraaid.
- De € 5,0 miljoen voor de scope-uitbreiding van het plangebied dijkeruglegging bij Lent wordt gedekt uit het budget voor de Kaderrichtlijn Water op artikel 11 van het Infrastructuurfonds. Deze post moet nog in de rijksbegroting worden verwerkt.

De budgethistorie is gespecificeerd in bijlage 3.

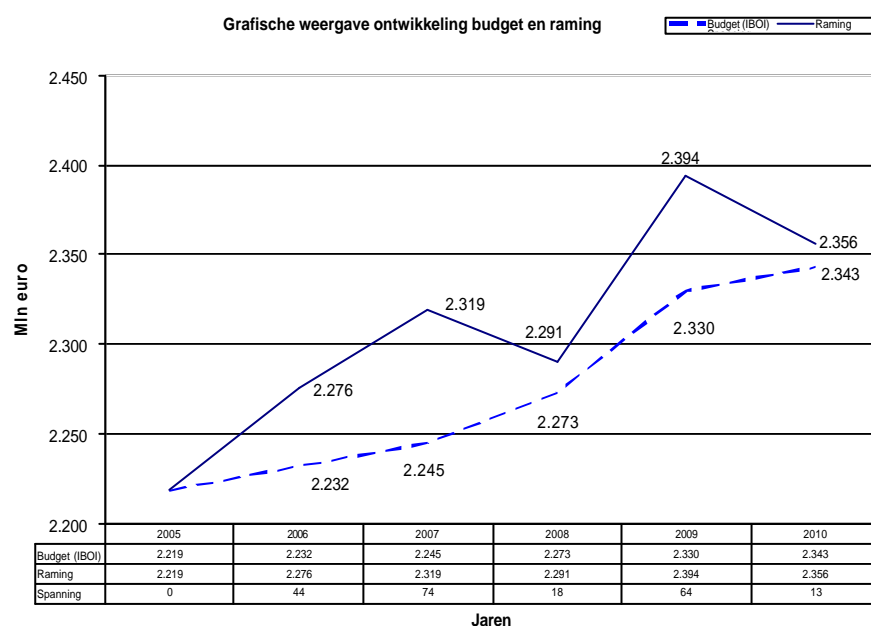
Programmabudget Ruimte voor de Rivier Bedragen in miljoen EUR, inclusief BTW	Totaal VGR 15	Wijzigingen in verslag periode	Totaal einde verslag periode	Prijsindexering	Totaal VGR 16
	(PP2009)	(PP2009)	(PP2009)	(PP2010)	(PP2010)
PKB-fase	39,2		39,2		39,2
Planstudiefase	71,6		71,6		71,6
Uitvoeringsfase	2.109,0	9,0	2.118,0	4,2	2.122,2
Programmamanagement	109,9		109,9		109,9
Totaal projectbudget	2.329,7	9,0	2.338,7	4,2	2.342,9

Tabel 6.1 het programmabudget per 30 juni 2010

De programmaraming (prijspeil 2010) sluit op € 2.356 miljoen en is gebaseerd op de prijsontwikkelingen in de markt, de bijgestelde ramingen per maatregel op grond van de projectbeslissingen en de actualisatie van het programmabrede risicoprofiel. In de raming is het saldo van het aanbestedingsresultaat tot nu toe (€ 15,5 miljoen exclusief btw) opgenomen.

Bij de raming geldt een bandbreedte van 26,2 % (was 28,1% in VGR15). De bandbreedte betekent dat de verwachte uitgaven zullen uitkomen tussen € 1,7 miljard en € 3,0 miljard.

In vergelijking met VGR 15 (€ 2.394 miljoen) is de raming neerwaarts bijgesteld met € 38,0 miljoen. Deze daling wordt vooral veroorzaakt door een daling van het risicoprofiel met € 56 miljoen en door het schrappen van de dijkverbetering Lek/Lopiker- en Krimpenerwaard ad € 9 miljoen. Daarnaast zijn er mogelijk tegenvallende kosten voor dijkversterkingen ad € 25 miljoen. Grafisch is de spanning tussen budget (€ 2.343 miljoen) en raming (€ 2.356 miljoen) in de onderstaande grafiek weergegeven. Deze spanning bedraagt aan het eind van de verslagperiode € 13 miljoen (was € 64 miljoen in VGR 15). De daling van de spanning met € 51 miljoen is te verklaren door een verhoging van het budget met € 13 miljoen en een verlaging van de raming met € 38 miljoen.

6.3. Uitgaven en verplichtingen

In de onderstaande tabel zijn de uitgaven aangegeven naar de diverse fasen van het programma. De PKB-fase is afgesloten en hierop worden geen uitgaven of verplichtingen meer gedaan.

Voor de planstudiefase zijn in de verslagperiode voor € 4,3 miljoen aan betalingen gedaan. De grootste posten daarvan betreffen de maatregelen:

- Berging op het Volkerak Zoommeer (€ 0,9 miljoen);
- ontpoldering Noordwaard (€ 0,8 miljoen);
- uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden (€ 0,6 miljoen);
- kribverlagingen in de Waal (€ 0,4 miljoen).

De uitgaven voor realisatie in deze verslagperiode zijn € 39,8 miljoen en hebben vooral betrekking op:

- De betalingen voor de vastgoedaankopen lopen sinds 2007 via het Groenfonds. Om de betalingen voor lopende vastgoedaankopen te kunnen doen, is in de verslagperiode het saldo in het Groenfonds aangevuld met een storting van € 30 miljoen. Deze betaling is opgenomen in tabel 6.2. De feitelijke vastgoeditgaven uit het Groenfonds waren € 44 miljoen en betroffen vooral € 15 miljoen voor de ontpoldering Noordwaard, € 13 miljoen voor de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, € 7 miljoen voor de dijkverleggingen Cortenoever en Voorsterklei en € 6 miljoen voor de uiterwaardvergravingen Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard en Keizers- en Stobbenwaarden en Olsterwaarden).
- voorbereidende werkzaamheden (zoals bodemonderzoek) voor de realisatie van met name de ontpoldering Noordwaard en voor de uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden en de dijkverlegging Westenholte (€ 3,8 miljoen);
- bouwkosten bij de dijkverlegging Hondsbroeksche Pleij en de pilot van de verlaging van 100 kribben (€ 2,4 miljoen).

Uitgaven Ruimte voor de Rivier (€ mln. incl BTW)	Totaal VGR 15	Uitgaven deze periode	Totaal VGR 16
PKB-fase	50,8	-	50,8
Planstudiefase	73,0	4,3	77,3
Uitvoeringsfase	275,8	39,8	315,6
Programmamanagement	42,9	5,7	48,6
Verplichtingen buiten scope (pijlers 2 ^e stadsbrug, zie VGR14)	10,9	-	10,9
Totaal artikel 16.02.02	453,4	49,8	503,2

Tabel 6.2 Uitgaven Ruimte voor de Rivier

Onderstaande tabel bevat de verplichtingen over de verslagperiode.

	totaal VGR15	aangegane verplichtingen in verslagperiode	totaal VGR16
PKB-fase	50,8	-	50,8
Planstudiefase	92,4	4,7	97,1
Uitvoeringsfase	281,1	46,6	327,7
Programmamanagement	45,8	10,5	56,3
Verplichtingen buiten scope	10,9	-	10,9
Totaal artikel 16.02.02	481,0	61,8	542,8

Tabel 6.3 Verplichtingen Ruimte voor de Rivier (bedragen € mln incl. BTW)

6.4. Kasritme Ruimte voor de Rivier

In de onderstaande tabel is het verwachte kasritme opgenomen. In de ingediende begroting 2011 wordt de begrotingsmutatie voor 2010 doorgevoerd.

Voor 2010 is de verwachte uitputting op € 126,3 miljoen geprognoseerd. Dit is fors lager dan de in de begroting opgenomen € 291,7 miljoen. Belangrijkste reden hiervoor is dat de daadwerkelijke realisatiewerkzaamheden pas vanaf 2011 zullen starten en de betalingen vooral dus vanaf 2011 zullen plaatsvinden. De belangrijkste realisatiekosten zijn ook in 2010 de uitgaven voor de aankoop van vastgoed, vooruitlopend op de daadwerkelijke uitvoeringswerkzaamheden.

	t/m 2009	2010	2011	2012	2013	Later	Totaal
Budget							
Rijksbegroting IF 16.02.02	453,4	126,6	173,7	173,6	393,0	1.017,6	2.337,9
Nog te verwerken budgetmutatie Lent						5,0	5,0
Totaal kasritme	453,4	126,6	173,7	173,6	393,0	1.022,6	2.342,9

Tabel 6.4 Kasritme Ruimte voor de Rivier (bedragen in € mln. incl. BTW, prijspeil 2010)

6.5. Ontvangsten

Het programma kent een ontvangstentaakstelling van € 100 miljoen. In de verslagperiode is € 2,3 miljoen ontvangen in het kader van EU-subsidies. In onderstaande tabel is de volledige stand opgenomen.

Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier			
	totaal vorige perioden	deze periode	Totaal
projectgebonden ontvangsten	2,3	-	2,3
agentschapsbijdrage 2007	8,7	-	8,7
EU-subsidies	0,2	2,3	2,5
Totaal	11,2	2,3	13,5

Tabel 6.5 Gerealiseerde ontvangsten Ruimte voor de Rivier ultimo 30 juni 2010, bedragen in € mln.

Een groot deel van de ontvangstentaakstelling van € 100 miljoen zou gerealiseerd moeten worden uit EU-subsidies. De ontvangstentaakstelling zal niet gerealiseerd worden omdat, zoals al in VGR14 is vermeld, de criteria en prioriteiten bij EU-subsidiëring zijn aangepast. De inkomsten uit EU-subsidies worden op dit moment geraamd op € 4 miljoen.

Behalve de geraamde inkomsten uit EU-subsidies, worden opbrengsten verwacht uit de verkoop van overtollig gesteld vastgoed. Daartoe is in de verslagperiode een middelenafpraak gemaakt met het ministerie van Financiën. Dit houdt in dat deze ontvangsten tot een maximum van € 30 miljoen ten gunste komen van het programma (en niet terugvloeien naar de algemene middelen).

Rekening houdend met andere posten in tabel 6.5 wordt het tekort op de ontvangstentaakstelling geraamd op circa € 55 miljoen.

6.6 Monitoring post onvoorzien

In de verslagperiode is € 20 miljoen onttrokken aan het budget 'bestuurlijk onvoorzien' wegens verwachte uitgaven voor het compenseren van gemeenten voor extra beheer- en onderhoudskosten die het directe gevolg zijn van de rivierversuiming. Deze compensatie zal worden verrekend in de vorm van een eenmalige afkoopsom volgens de reguliere rekensystematiek bij de overdracht van natte waterstaatswerken (de zogeheten Brokx-norm). Het bedrag kan worden onttrokken aan 'bestuurlijk onvoorzien'.

De € 20 miljoen is exclusief de te verwachten extra beheer- en onderhoudskosten voor Rijkswaterstaat. Door Ruimte voor de Rivier vindt onder andere areaaluitbreiding van het riviereengebied plaats, hetgeen voor Rijkswaterstaat als rivierbeheerder meer kosten met zich meebrengt (ingeschat op € 7 tot 10 miljoen per jaar). De dekking van deze kosten zal binnen de begroting van het Infrastructuurfonds gevonden moeten worden.

	Bestuurlijke Keuzes	Technisch	Totaal
Budget onvoorzien (stand bij PKB deel 4)	221,2	162,9	384,2
Onttrekking tot verslagperiode	59,3	7,0	66,3
Onttrekking in verslagperiode	20,0	-	20,0
Restant onvoorzien	141,9	155,9	297,9

Tabel 6.6: Benutting post onvoorzien

Bijlage 4 bevat tot en met de verslagperiode de specificatie van de onttrekkingen aan het budget onvoorzien.

---

7. Communicatie met het parlement

Stukken die de staatssecretaris en de minister van Verkeer en Waterstaat in de afgelopen verslagperiode over het programma aan de Tweede Kamer hebben gezonden.

- Op 19 januari 2010 zond de staatssecretaris de reactie op de CPB beoordeling van het project IJsseldelta-Zuid bij Kampen, zoals toegezegd tijdens het algemeen overleg van 3 december 2009. (TK 30080, nr. 43)
- Op 7 april 2010 zond de minister de vijftiende voortgangsrapportage Ruimte voor de Rivier over de verslagperiode 1 juli 2009 tot 31 december 2009 naar de Tweede Kamer. (TK 30080, nr. 44)

Naar aanleiding van de 15^e voortgangsrapportage van Ruimte voor de Rivier is er op 12 mei 2010 op verzoek van de Tweede Kamer een Algemeen Overleg gehouden met de bewindspersoon van Verkeer en Waterstaat over Ruimte voor de Rivier (in combinatie met de Zandmaas en Grensmaas).

Bijlagen

Bijlage 1: Moties parlement

Door het parlement in voorgaande periodes aangenomen moties betreffende het programma Ruimte voor de Rivier.

Twee moties zijn ingediend ten tijde van de vaststelling van de PKB Ruimte voor de Rivier:

In de motie Eigeman (EK 30.080. E) is de regering door de Eerste Kamer verzocht voor de voorbereiding van de uitvoering van een mogelijke hoogwatergeul Veessen-Wapenveld de regie in handen te leggen van het provinciebestuur van Gelderland en dat bestuur te verzoeken, in overleg met betrokken lokale overheden, het waterschap en de bewoners, een samenhangend herinrichtingsplan voor het gebied op te stellen dat recht doet aan de landbouwkundige waarden, de landschappelijke kwaliteit en de hoogwateropgave.

Inmiddels is het planproces onder regie van de provincie Gelderland ver gevorderd en is in de verslagperiode de variantkeuze – gedragen door het regionale bestuur - vastgesteld door de minister van Verkeer en Waterstaat.

De Tweede Kamer heeft bij motie Van Lith c.s. (TK 30.080 nr.13) aangedrongen op schadeloosstelling naar analogie van de planschaderegeling ex art 49 Wet op de Ruimtelijke ordening, voor zover bestaande wettelijke regelingen, waaronder de hiervoor bedoelde planschaderegeling, hierin niet voorzien.

Bij uitvoering van het programma Ruimte voor de Rivier zijn de wettelijke regelingen op het gebied van planschade toegepast. Deze regelingen zijn opgenomen in de Wet ruimtelijke ordening, en - waar het vergoeding van onevenredige schade veroorzaakt door overstroming ten gevolge van overheidshandelen (inundatie) betreft - in de toekomstige Waterwet. In aanvulling daarop zijn de volgende faciliteiten aangeboden:

- *Binnendijkse bedrijven en bewoners die na uitvoering van Ruimte voor de Riviermaatregelen (dijkteruglegging) buitendijks komen te liggen krijgen alle toekomstige schade als gevolg van inundatie volledig vergoed op basis van een schaderegeling, die is uitgewerkt op basis van het Strategisch Kader schadevergoeding Ruimte voor de Rivier van 6 juli 2007.*
- *De eigenaren van wie onteigend zou kunnen worden, krijgen al ruim voor een projectbesluit wordt genomen de gelegenheid om hun eigendom te verkopen tegen volledige schadeloosstelling (op basis van onteigeningswaarde). Zo hebben eigenaren eerder dan gebruikelijk zekerheid over hun schadevergoeding en hebben zij voldoende tijd om een vervangende bedrijfs- of woonlocatie te zoeken.*

-
- *De Programmadirectie Ruimte voor de Rivier zoekt, samen met de Dienst Landelijke Gebied, Domeinen en rentmeesters actief naar vervangende bedrijfslocaties. Inmiddels is voor meer dan de helft van de te verplaatsen agrariërs een vervangende bedrijfslocatie aangekocht.*
  - *Waar mogelijk wordt rekening gehouden met de wensen van (agrarische) bedrijven, zoals schaalvergroting, versobering of functieverandering.*
  - *Bedrijven die verplaatsen of hun bedrijf beëindigen kunnen gebruik maken van tijdelijke gebruiksregelingen voor voortgezet gebruik.*
  - *Tot slot is één loket ingericht voor de behandeling van verzoeken over vergoeding van schade die ontstaat bij de uitvoering van maatregelen, om slagvaardige en eenduidige afhandeling van schadeverzoeken te bevorderen.*

De motie Koppejan/Boelhouwer (TK 32123A, nr. 42) is ingediend tijdens het overleg over de MIRT-nota dd. 14 december 2009. De motie verzoekt de regering om de doelstellingen voor waterveiligheid en natuur in het rivierengebied zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen en - waar nodig - prioriteit te geven aan de waterveiligheid.

De motie is ondersteuning van beleid. In het rivierengebied staat de waterveiligheid voorop. Daarnaast wordt gewerkt aan het geven van een impuls aan de ruimtelijke kwaliteit en aan het bereiken van de doelstellingen voor Natura2000 en natuur in het algemeen. Beide doelstellingen worden op elkaar afgestemd.

In de motie wordt ook aan de regering gevraagd om aandacht te hebben om het beheer en onderhoud van de natuur in de uiterwaarden dienstbaar te maken aan het realiseren en behouden van de waterveiligheid. Met de terreinbeheerders van het gebied, die primair voor dit beheer en onderhoud verantwoordelijk zijn, worden hierover afspraken gemaakt. Deze afspraken worden vastgelegd in een overeenkomst.

Het op de waterveiligheid afgestemd beheer en onderhoud van buitendijkse gebieden wordt tevens bij de eerstvolgende wijziging van de Waterwet (in 2012) wettelijk verankerd in de Waterwet.

Bijlage 2: Vertragingen en planningsmutaties

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR- nr
Uiterwaardvergraving Keizers- en Stobbenwaarden	01-07-2007	Q1 2010	Datum 01-07-2007 was gebaseerd op de vroegere status van de maatregel als NURG-project en daarmee niet realistisch. Samenhang met andere maatregel bij Deventer (uiterwaardvergraving Bolwerksplas, Worp en Ossenwaard) kan aangehouden worden.	VGR10 VGR12
Dijkteruglegging Lent	01-07-2007	Q3 2010	Procesgang is stilgelegd tijdens de parlementaire behandeling van de PKB. Combineren van meerdere doelen naast veiligheid en ruimtelijke kwaliteit kost extra tijd maar levert bestuurlijk draagvlak op.	VGR10 VGR12 VGR14
Obstakelverwijdering Suikerdam	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, opdat gebied in samenhang wordt beschouwd.	VGR12
Extra uiterwaardvergraving Millingerwaard	Q1 2009	Q3 2010	Er is voor gekozen in de planstudie aan te sluiten bij een lopend NURG-project, opdat gebied in samenhang wordt beschouwd.	VGR12
Berging Volkerak-Zoommeer	Q3 2009	Q1 2012	Samenhang met meerdere andere doelstellingen (scheepvaart, waterkwaliteit en verhouding zoet/zoutwater) in gebied maakt meer diepgaande afweging in planstudie noodzakelijk.	VGR12
Uiterwaardvergraving Meinerswijk	Q3 2008	Q3 2011	Gemeente Arnhem wil relatie met stadsontwikkelingsproject leggen (EMAB). Daartoe is start planstudie getemporeerd.	VGR12
Uiterwaardvergraving Doorwerthsche Waarden Uiterwaardvergraving Middelwaard	Q3 2008	Q1 2012	In PKB-planning is onvoldoende tijd genomen voor valideren van zoekrichtingen. Uitvoerende marktpartij wordt	VGR12 VGR16

Planningsmutaties projectbeslissingen				
Mijlpaal	Was	Wordt	Oorzaak	Bron: VGR- nr
Uiterwaardvergraving De Tollewaard Obstakelverwijdering Machinistenschool Elst			in planstudiefase ingeschakeld waarbij planstudie wordt gecombineerd met de voorbereiding van de realisatiefase.	
Uiterwaardvergraving Honswijkerwaarden en stuweiland Hagestein	Q3 2008	Q2 2011	Gebiedsproces onder leiding van provincie Utrecht vraagt extra tijd. Benodigde tijd voor aanbesteding van ingenieursbureau ten behoeve van projectbeslissing.	VGR12 VGR14 VGR16
Dijkverbetering Lek/Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden	Q1 2008	Q3 2010	Dijkverbetering wordt in samenhang met andere maatregelen en programma's gezien.	VGR12
Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld	Q3 2009	Q2 2011	Voor de uitvoering van de motie Eigeman is veel tijd ingeruimd om de bredere gebiedsontwikkeling mee te nemen in dit project. Tussentijdse beëindiging van het contract met het ingenieursbureau door de initiatiefnemer (provinde Gelderland) en gunning aan een ander consortium.	VGR12 VGR16
Uiterwaardvergraving Scheller en Oldeneler Buitenwaarden	Q1 2008	Q3 2008	concept SNIP 3 -voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Westenholte	Q1 2008	Q3 2008	concept SNIP 3 -voorstel vroeg nog om extra consultatie en aanpassing van deeladviezen.	VGR12
Dijkverlegging Cortenoever Dijkverlegging Voorsterklei	Q3 2009	Q2 2011	De keuze voor integrale gebiedsontwikkeling en voor de lange termijn taakstelling betekent dat extra tijd nodig is, maar levert bestuurlijk draagvlak op. Besluitvorming over de variantkeuze werd aangehouden als gevolg van het bij de gemeente Zutphen ingediende verzoek voor het houden van correctief referendum op het door de regio ontwikkelde plan.	VGR14 VGR16

Bijlage 3a: Budgethistorie PKB-fase (2002 – 2006)

Budgetmutaties en IBOI indexering PKB-fase			
Mutatie	Bedrag pp'02 (mln €)	Bedrag gecommuniceerd in Tweede Kamer	Bron: VGR-nr
PKB/TB	1.987,0	1.900 (1,9 mrd)	Basis
Geen scopewijzigingen			
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers			
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Overheveling budget naar projecten in uitvoering	117,0-	117 (pp2002)	1
Budget uit PKB-overig agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij + Zuiderklip	49,5-	-51,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Hondsbroeksche Pleij agv projectbesluit Hondsbroeksche Pleij	44,7	46,5 (pp2004)	4
Toevoeging budget Zuiderklip agv projectbesluit Zuiderklip	4,8	5,0 (pp2004)	4
Correctie vanwege prijsdruk door ontwikkelingen in de bouw en doelmatig aanbesteden; verdeeld over Hondsbroeksche Pleij -1,0, Zuiderklip 0,1; PKB overig -11,5 alle pp 2002)	12,6-	-13,1(pp2004)	4
Toevoeging vanuit Noodoverloop	191,5	200 (pp2005)	6
EU en projectgebonden ontvangsten	95,8	100 (pp2005)	6
Correctie aanbestedingsmeevallers	18,2-	-19 (pp2005)	6
Correctie op afrondingsverschillen	0,4	0,4 (pp 2006)	9
Saldo technische mutaties	139,9		
Totaal PKB / lopende projecten	2.126,9		
IBOI 2002-2006	105,6		
Totaal	2.232,4		

Prijsindexpercentages	
2002-2003	2,75%
2003-2004	1,23%
2004-2005	0,39%
2005-2006	0,66%

Bijlage 3b: Budgethistorie planstudie- en uitvoeringsfase (vanaf 2007)

Geen scopewijzigingen	-		
Saldo scopewijzigingen	-		
Geen tegenvallers	-		
Saldo mee- en tegenvallers	-		
Technische mutaties 2007	0,4		10
Saldo technische mutaties	0,4		
Totaal	2.232,8		
Index Bruto Overheidsinvesteringen (IBOI) 2006-2007	12,4		10
IBOI 2007-2008	38,1		12
IBOI 2008-2009	42,7		14
IBOI 2009-2010	4,2		
Saldo prijsindexeringen	97,4		
Totaal	2.330,2		
Hanzelijn	10,0-		12
Administratieve aanvulling	8,7		13
Overheveling HWBP	4,0-		14
Toezegging financiering Noordwaard (EHS, KRW)	8,9		15
Correctie overheveling HWBP	4,0		
Toezegging financiering KRW t.b.v Lent	5,0		
Totaal (pp 2010)	2.342,9		

Prijsindexpercentages	
2006-2007	0,44%
2007-2008	1,48%
2008-2009	2,14%
2009-2010	0,84%

Bijlage 4: Specificatie van onttrekkingen aan het budget 'onvoorzien'.

Bestuurlijke keuzes

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Bestuurlijke keuzes (€mln. incl BTW)

Schadeclaim gemeente Nijmegen	48,5
Tweede stadsbrugpijler Nijmegen	10,8
afkoop beheer en onderhoud gemeenten	20,0
Totaal onttrekkingen	79,3

Technisch onvoorzien

Onvoorzien Ruimte voor de Rivier Technisch onvoorzien (€mln. incl BTW)

Correctie PKB-fase	2,0
Aankoop steenfabriek Elst	5,0
Totaal onttrekkingen	7,0